

Alla kan läsa – och hör sen!

Projektrapport

Ann Wiklund

Läns-/regionbiblioteken i Dalarna, Gävleborg och Uppsala län

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund	5
Alla kan läsa – och hör sen!	7
Syften.....	7
Mål.....	7
Effektmål.....	7
Projektorganisation.....	8
Dalarna.....	8
Gävleborg.....	8
Uppsala län.....	8
Erfarenheter organisation	9
Återbruk av tidigare erfarenheter	9
Förhållningssätt.....	9
Målgrupper, arbetssätt, kontakter.....	11
Utgångsläge.....	11
Målgrupper	11
Erfarenheter målgrupper	12
Arbetssätt och kontakter	13
Erfarenheter arbetssätt.....	14
Erfarenheter kontakter	15
Kompetensutveckling.....	16
Erfarenheter kompetensutveckling	16
Att jobba vidare på att lära av varandra – reflektioner från fyra intervjuer	18
Alla kan läsa – och hör sen! Effektmål med kommentarer	21
Från format till uppdrag – sammanfattande diskussion och metod/frågor	24
Metoder och frågor att arbeta vidare med	25
Kommuner/bibliotek.....	25
Läns-/regionbibliotek.....	25
MTM	26
Bilagor:	Fel! Bokmärket är inte definierat.

Inledning

Under perioden 1 februari – 31 december har läns-/regionbiblioteken i Dalarna, Gävleborg och Uppsala län samarbetat i projekt *Alla kan läsa - och hör sen*. Myndigheten för tillgängliga medier, MTM har varit initiativtagare och bidragsgivare. Projektets syfte har varit att öka kunskapen om tillgängliga medier och att integrera arbetet med tillgängliga medier inklusive taltidningar i folkbibliotekens verksamheter för alla åldrar i respektive län. De insatser som gjorts i projektet har haft syftet att utgöra stöd för kommunernas biblioteksutveckling. Ett effektmål och tydligt direktiv från MTM har varit att användningen av tillgängliga medier inklusive taltidningar ska öka. För att säkra arbetet med taltidningar som en integrerad del inom projektet har läns-/regionbiblioteken bland annat kartlagt antal taltidningsabonnemang hos kommunbiblioteken och erbjudit varje deltagande bibliotek två taltidningsabonnemang under ett år, samt Daisyspelare och iPad med hörlurar.

Kommunernas arbete i projektet har i olika grad startat under hösten med kontakter och aktiviteter. Uppföljning av projektets effektmål kommer därför enligt överenskommelse mellan MTM och de tre läns-/regionbiblioteken att genomföras under 2018.

De tre läns-/regionbiblioteken har samverkat i ett projektteam utifrån en gemensam bas men utformat insatser och stöd och genomfört kartläggningar utifrån behoven i sina respektive län.

Arbetsmetoderna i *Alla kan läsa – och hör sen!* har byggt på att insatser och aktiviteter inte ska ses som projekt utan som stöd för verksamhetsutveckling på längre sikt. Eftersom formen ändå varit projekt med tidsbegränsad projektfinansiering, används benämningen projekt i rapporten.

Läns- och regionbibliotekens arbetsmetod har sammanfattningsvis inneburit

- ett tydligt planerat förarbete med formulering av förhållningssätt och metoder
- kartläggning genom enkät och kontakter för att få kunskap om utgångsläget för kommunernas bibliotek vad gäller främst förekomst av taltidningsabonnemang och tillgång till teknik för tillgängliga medier
- information om projektet i befintliga chefsgrupper och kollegiala nätverk
- dialog med kommunbiblioteken genom fokusgrupper och kommunbesök för att utifrån de lokala behoven utforma insatser i arbetet med tillgängliga medier som ett stöd för lokal verksamhetsutveckling
- nätverksbygge med andra regionala aktörer för att stärka och underlätta bibliotekens kommunala kontakter
- gemensamma inspirationsdagar och gemensamt marknadsföringsmaterial
- avstämningar, erfarenhetsutbyte och analys i det gemensamma projektteamet

I projektet har inte ingått särskilt samarbete med skola/utbildning.

Alla kan läsa – och hör sen! har återbrukat erfarenheter och metoder från tidigare gemensamma projekt så som kompetensutvecklingsprojektet *KUB*

(2012-2014) och metodutvecklingsprojektet *Dela läslust* (2015-2017), men också från pilotprojektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet* (Region Värmland och MTM 2016).

Den här rapporten beskriver övergripande projektets arbete, aktiviteter och metoder med fokus på resonemang om erfarenheter och metod. Som underlag har använts dokumentation från respektive läns-/regionbibliotek och från det gemensamma projektteamet för projektet samt samtal med projektteamet och telefonintervjuer med fyra kommunbibliotek.

Rapporten är sammanställd av Ann Wiklund Konsult på uppdrag av projektansvarig Maria Törnfeldt, länsbibliotekschef, Länsbibliotek Dalarna.

Bilagor:

Projektbeskrivning

Enkätfrågor samt diskussionsfrågor för fokusgrupper och vid kommunbesök

Aktivitetsbeskrivningar

Program för inspirationsdagar och kompetensutveckling

Bakgrund

Offentligt finansierade bibliotek ska erbjuda litteratur och information för alla för att bidra till kunskap och ge människor möjlighet till fri åsiktsbildning, säger bibliotekslagen. Hur bibliotekens verksamhet och arbetssätt ser ut kan ta sig många olika uttryck. Genom att utgå från varje människas behov och förutsättningar ska biblioteksverksamheterna erbjuda verktyg för alla att nå litteratur och information. På så sätt bidrar biblioteksverksamheterna till att människors sociala och digitala delaktighet kan öka och därigenom stärks demokratin.

Biblioteksverksamheterna ska främja och verka för tillgänglig läsning för alla. Det är en grund i ett jämlikt och demokratiskt samhälle. I bibliotekslagen står att bibliotek ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information. I projekt *Alla kan läsa – och hör sen!* ska kunskap om tillgängliga medier och deras användare öka på biblioteken så att bibliotekspersonal kan hitta metoder att nå ut till flera och skapa nya samarbeten. Särskilda insatser har genomförts inom projektet för att öka kunskapen om hur taltidningar kan hanteras i offentlig miljö.

Tillgängliga medier är ett samlingsbegrepp för medier som tillhandahålls av MTM, så som talböcker, taltidningar och punktskrift men också bilder och viss lättläst litteratur och lättlästa nyheter. MTM:s målgrupper är personer i alla åldrar med någon form av läsnedsättning eller bristande läsförmåga och det är biblioteken som informerar om och bistår vid utlåning av talböcker. Legimus är MTM:s digitala bibliotek. Via webbsidan för Legimus eller via Legimus-appen, kan användare av tillgängliga medier låna och ladda ned böcker och få annan information. För att få inloggning och öppna ett Legimus-konto besöker användaren ett fysiskt bibliotek.

MTM:s intention i projekt *Alla kan läsa – och hör sen!* har varit att utveckla myndighetens tjänster ytterligare, bland annat genom ökad kunskap på biblioteken som återkopplas till MTM. Projektet har haft fokus på taltidningar och talböcker med läns-/regionbibliotekens uttalade strävan att alla tillgängliga medier ska bli synligare och användas mera för alla åldrar, både i bibliotekens alla aktiviteter och i bibliotekens fysiska rum. För att nå flera potentiella användare i alla åldrar behöver tillgängliga medier bli en självklar del i all verksamhet, ett ansvar för all bibliotekspersonal, på samma sätt som övriga medier. I ett gammalt tankemönster är äldre personer den största målgruppen. Många äldre använder Daisyspelare medan barn och unga oftare använder Legimus och ser tekniken som ett självklart hjälpmedel oavsett medieform. Ett barn- och ungdomsperspektiv i arbetet med tillgängliga medier i kommunerna behöver stärkas för att öka kunskapsutbytet mellan bibliotekspersonal som har ansvar för olika målgrupper, olika åldrar.

Projektet *Alla kan läsa – och hör sen!* har arbetat med fokusgrupper för bibliotekspersonal, med dialog och lärande på plats ute i varje kommun, med

gemensamma och regionala kompetensutvecklingsdagar och med att skapa nya samarbetsvägar med t ex dagstidningar, brukare, organisationer som Funktionsrätt Sverige (tidigare HSO), Dyslexiförbundet, SRF, synkonsulenter etc. Läns-/regionbibliotekens grundläggande förhållningssätt har varit att de insatser och aktiviteter som genomförts inte har presenterats som ingående i ett avgränsat projekt, utan som stöd för de lokala bibliotekens verksamhetsutveckling, för att höja kvalitet och utveckla ett hållbart arbete just vad gäller tillgängliga medier. Fokus för deltagande bibliotek har varit att genom ökad kunskap, kompetens och kontakter bidra till att användningen av tillgängliga medier inklusive taltidningar ökar.

Alla kan läsa – och hör sen! avslutas 31 december men på grund av den korta projektperioden där kommunernas arbete startat under hösten, kommer uppföljning bland annat av effektmålen att ske under 2018.

Under perioden februari – december 2016 genomfördes pilotprojektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet*, av Region Värmland på uppdrag av MTM. Projektet genomfördes vid 14 bibliotek i Värmlands kommuner med insatser och projektledning från Region Värmland, avdelningen för kulturutveckling där regionbiblioteket ingår. Erfarenheter från detta projekt har diskuterats och använts i *Alla kan läsa – och hör sen!*

Under 2017 pågår också projekt *Taltidningar till fler*, som drivs av Region Östergötland/Regionbibliotek Östergötland med stöd från MTM.

MTM:s nya tjänst *Talboken kommer*, för taltidningsläsare har också lanserats under året och pågår under 2017 i syfte att anpassa talboksverksamheten till modern teknik. Tjänsten som ska vara lätt att använda även för ovana innebär att biblioteken kan skicka talböcker direkt till den taltidningsläsande låntagarens internetanslutna Daisyspelare.

Alla kan läsa – och hör sen!

Projektets syften, mål samt effektmål har utformats i dialog med MTM och har varit gemensamma för de tre läns-/regionbiblioteken i projektet.

Projektbeskrivningen finns som bilaga. Eftersom projektperioden varit kort, kommer effektmålen enligt projektbeskrivningen att följas upp under 2018, men kommentarer utifrån effektmålen finns i den här rapporten i särskilt avsnitt.

För att säkra arbetet med taltidningar i projektet har särskilda insatser genomförts där läns-/regionbiblioteken kartlagt bibliotekens egna befintliga taltidningsabonnemang och teknisk utrustning för taltidning. Deltagande bibliotek har erbjudits två abonnemang under ett års tid, med Daisyspelare och iPad med lurar. Särskilt fokus har lagts på att diskutera målgrupper och metoder för att locka fler att läsa taltidning även på biblioteket.

Syften

Att nå ett hållbart engagemang hos många för att öka kunskapen, lyfta och integrera arbetet med tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning i bibliotekens olika verksamheter för alla åldrar. Att i detta arbete återbruka erfarenheter och metoder från tidigare projekt.

Att utifrån de erfarenheter Region Värmland fått via projektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet* (2016) öka kunskapen och kännedomen om tillgängliga medier inklusive taltidningar hos förmedlare på bibliotek i Dalarnas, Gävleborgs och Uppsala län.

Mål

- Ökad kunskap och kompetens på biblioteken om tillgängliga medier inklusive taltidningar
- Utveckla samarbete på regional nivå mellan aktörer med anknytning till tillgängliga medier inklusive tidningsföretagen och stimulera samarbeten mellan folkbibliotek och andra aktörer
- Integrera taltidningar i begreppet tillgängliga medier på bibliotek
- Utarbeta förslag på metoder för hur taltidningar kan hanteras på bibliotek
- Pröva och utvärdera de erfarenheter Region Värmland fått i projektet ”Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet”
- Identifiera behov av teknisk utrustning och/eller kommunikationskanaler som gestaltar taltidningar på bibliotek
- Ökad kvalitet i samtalet vid registrering av nytt konto för egen nedladdning, för att säkra att man informerar om tillgängliga medier inklusive taltidningar.

Effektmål

- Alla tillgängliga medier blir mer synliga i biblioteksrummet
- Alla tillgängliga medier blir mer synliga i bibliotekens aktiviteter

- Ökad kunskap och kompetens hos MTM om hur bibliotek arbetar med tillgängliga medier inklusive taltidningar
- Ökad kännedom och kompetens på biblioteken om tillgängliga medier inklusive taltidningar
- Ökat intresse och engagemang för taltidningar samt tillgängliga medier på bibliotek vilket bidrar till att taltidningsverksamheten integreras i befintlig verksamhet
- Ökat antal taltidningsläsare
- Ökad kunskap om användarnas av tillgängliga medier upplevelse och behov

Projektorganisation

Länsbibliotek Dalarna har varit projektägare och MTM har varit initiativtagare och finansiär. I styrgruppen har ingått representanter för MTM och för de tre läns- och regionbiblioteken.

De tre läns-/regionbiblioteken har arbetat tillsammans i en gemensam projektgrupp – ett projektteam. Respektive län har organiserat referens- och arbetsgrupper efter behov.

Namn på personer och mötesdatum för styrgrupp och projektteam finns i projektbeskrivningen (bilaga).

Dalarna

Samtliga 15 kommuner i Dalarna valde att delta i arbetet och ta del av de erbjudna insatserna. Länsbibliotekets ordinarie personal arbetade med projektet integrerat i sin ordinarie arbetsmodell. Länsbiblioteket har skapat nätverksgrupper med Dyslexiförbundet, landstingets syokonsulent, Synskadades riksförbund SRF och kommunala syninstruktörer, med kontakter vid fysiskt möte eller per telefon.

Gävleborg

Kommunerna i Gävleborg erbjöds delta antingen enbart i inspirations/fortbildningsdelen eller fullt ut. Samtliga 10 kommuner har valt att delta varav två enbart i fortbildningsdelen. Regionbibliotekets ordinarie personal har arbetat med projektet. Regionbiblioteket planerade att rekrytera en projektledare från någon av kommunerna för att bevara den kunskap som genereras i länet. På grund av allmänt svårt rekryteringsläge i kommunerna kunde inte detta genomföras. Arbetet med att skapa nätverk med regionala organisationer pågår.

Uppsala län

Samtliga åtta kommuner i Uppsala län samt sjukhusbiblioteket och infoteket har valt att delta. Regionbiblioteket har anställt projektledare som startat samarbete med Synskadades riksförbund i länet samt med Uppsala Nya Tidning UNT. Arbetet med att skapa flera regionala kontakter med andra organisationer pågår, liksom nätverksbygge mellan *Alla kan läsa – och hör sen!* och nordiska biblioteksaktörer inom tillgängliga medier.

Erfarenheter organisation

De tre läns-/regionbiblioteken har haft ett gemensamt projektteam för att planera, följa upp, göra gemensamma insatser och kunna inspirera varandra. Projektteamet har också haft dialog med motsvarande projekt i Värmland (2016) och i Östergötland. MTM är initiativtagare och finansiär även i dessa projekt och ett gemensamt seminarium planeras under våren 2018 för att ta vara på de kunskaper, erfarenheter och metoder som utvecklats genom projekten. En erfarenhet från *Alla kan läsa – och hör sen!* är att nätverk och seminarier mellan projekt med likartade mål och syften ger synergieffekter såväl för de enskilda projekten som för deras finansiärer. Det bidrar till att stärka verksamhetsutvecklingen på lång sikt.

En erfarenhet från projektteamet är att det är en klar fördel att ha en person med särskild avsatt tid att regionalt driva och hålla samman insatser och kontakter för ett projekt med den här arbetsformen. Samma erfarenhet finns från pilotprojektet i Värmland 2016. Med en regionalt projektansvarig person blir det också lättare att arbeta integrerat med tillgängliga medier genom dialog med olika verksamheter.

Återbruk av tidigare erfarenheter

I projektplanen för *Alla kan läsa – och hör sen!* har ingått att återbruka erfarenheter från tidigare projekt. Ett exempel är metoder och strukturer för kunskapsdelning och lärande som tagits fram och prövats i det tidigare kompetensutvecklingsprojektet *KUB* (biblioteken i Dalarna, Gävleborg, Uppsala och Värmland, 1 februari 2012 – 30 juni 2014, Europeiska socialfonden ESF). I dialogen med respektive kommun har läns-/regionbiblioteken aktualiserat och diskuterat metoder från *KUB* och hur de skulle kunna användas i *Alla kan läsa – och hör sen!*

I pilotprojektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet* som genomfördes i Värmland 2016, formulerades erfarenheter som också prövats och diskuterats i *Alla kan läsa – och hör sen!* Det har handlat om metoder för att nå nya målgrupper/användare – särskilt vad gäller taltidningar, att hitta samarbetspartners, kontakter med dagstidningarna, metoder och kompetensutveckling för att integrera arbetet med tillgängliga medier i bibliotekens övriga arbete samt praktiska frågor om Daisyspelare och teknik. Återkopplingar till erfarenheterna från projektet i Värmland finns i flera avsnitt i den här rapporten.

Förhållningssätt

De tre läns-/regionbibliotekens gemensamma förhållningssätt för arbetet i projektet *Alla kan läsa – och hör sen!* har varit att presentera arbetet som en

särskild satsning från läns-/regionbiblioteken kring tillgängliga medier, där biblioteken har möjlighet att formulera sina egna behov och få stöd i sitt lokala utvecklingsarbete. Syftet har varit att på så sätt stärka långsiktighet och kvalitet och öka möjligheten att integrera tillgängliga medier i bibliotekens arbete och aktiviteter, vilket uttrycks i projektets syften och mål.

”Regionbiblioteken vill pröva arbetsmetoder inom projektet som kan integreras i ordinarie verksamheter för alla åldrar och ge långsiktiga stöd för verksamhetsutveckling. Arbetet ska stödja bibliotekets lokala utvecklingsområden. Regionbiblioteken vill också säkra kvalitén i samtalet med nya användare som öppnar konto för egen nedladdning i Legimus.” (ur projektbeskrivningen)

Erfarenheter av arbetet utifrån detta förhållningssätt beskrivs under flera rubriker nedan.

Målgrupper, arbetssätt, kontakter

I detta avsnitt beskrivs övergripande arbetet och erfarenheter projektet gjort. I avsnittet Effektmål och kommentarer, finns erfarenheter och reflektioner/kommentarer kopplade till de olika effektmålen.

Utgångsläge

De flesta kommuner i de tre länen har sedan länge en person på biblioteket som är ansvarig för tillgängliga medier. Bibliotekspersonal med ansvar för barn/unga arbetar ofta med tillgängliga medier genom Äppelhyllorna. Erfarenhet av arbetet varierar mycket mellan kommunerna liksom i hur hög grad kunskapsutbyte sker mellan ansvariga för målgrupperna vuxna och barn/unga. I projektets fokusgrupper och dialoger har kommunerna i de tre länen uttryckt stort behov av att uppdatera sin kunskap om tillgängliga medier och att få hjälp att hitta metoder att nå bredare målgrupper. Ett önskemål var också att få hjälp med att marknadsföra och göra digitala medier och tillgängliga medier mer synliga i det fysiska biblioteksrummet samt i katalog och på hemsidor.

Liksom biblioteken i Värmland kunde ett fåtal (5) av deltagande bibliotek i *Alla kan läsa – och hör sen!* erbjuda taltidning på plats på biblioteket vid projektstart. Daisyspelare har oftast funnits vid eller bakom informationsdisken och med ett fåtal undantag inte ute i biblioteksrummet. Vid projektstart erbjöd ett huvudbibliotek tjänsten ”Talboken kommer.”

Målgrupper

Biblioteken har genom åren utvecklat sin service till de personer som har rätt till talböcker. Målgrupperna har förändrats, från att i många fall handla om äldre personer, till att servicen vänder sig till många i alla åldrar. De möjligheter som öppnats genom MTM:s digitala bibliotek Legimus för talböcker och taltidningar har starkt bidragit till detta. Samtidigt som målgrupper och potentiella användare finns i hela samhället, har de kommunala organisationerna slimmats och försvårat möjligheten för biblioteken att skapa hållbara nätverk inom till exempel vård/omsorgssektorn och skola genom läsombud eller liknande. Eftersom många skolor saknar skolbibliotekarie, kommer såväl lärare som föräldrar och elever till folkbiblioteket för att öppna Legimuskonto.

MTM:s målgrupper är läshindrade personer och personer med läsnedsättning och projekt *Alla kan läsa – och hör sen!* har detta som utgångspunkt. Via MTM har biblioteken upparbetade vägar till information och tjänster för MTM:s målgrupp. Men alla har enligt bibliotekslagen rätt till tillgänglig biblioteksverksamhet och information, oavsett sina förutsättningar. Myndigheten för delaktighet MFD skriver ”Full delaktighet är ett centralt begrepp inom funktionshindersområdet. Det handlar om möjligheten för alla, oavsett funktionsförmåga att vara delaktiga inom samhällets alla områden/.../ Det som påverkar möjligheten till delaktighet är tillgängligheten i samhället och de förutsättningar som skapats för individen.” Ett funktionshinder kan vara tydligt, kanske ha en benämning. Men det kan också uppstå hos besökare beroende på

hur tillgängligt biblioteket med sina medier är. En krånglig instruktion för en maskin, avsaknad av skyltning eller skyltning som enbart kan läsas/tolkas av ett fåtal, en webbsida med otydliga funktioner eller en resurs som är svår att hitta skapar funktionshinder för den som vill använda tjänsterna. En tjänst som fungerar enkelt för någon kan vara hindrande för någon annan. Det ställer krav på bibliotekspersonal att i samtal och kontakter i sin kommun ständigt uppdatera kunskap om behov och förutsättningar hos både biblioteksbesökare och hos dem som inte hittar till eller kan använda bibliotekens tjänster.

Stora utmaningar ligger också i att bemöta behov av tillgängliga medier hos personer med andra språk än svenska, som inte har konstaterad läsnedsättning eller konstaterad annan funktionsnedsättning. Lättlästa böcker samt tidningen 8 Sidor används oftast som erbjudande från biblioteken. Flera bibliotek skyltar med dessa medier nära hyllor med samhällsinformation på lättläst svenska eller på andra språk.

Erfarenheter målgrupper

I de samtal som förts i *Alla kan läsa – och hör sen!* har det varit tydligt att biblioteken strukturerar sin verksamhet utifrån nuvarande användare och har dåligt med resurser och metoder för att arbeta uppsökande och utforskande. Besök på äldreboende eller i personalgrupper kan därför bli engångsföreteelser och försök att få kontakt med andra verksamheter måste vila när personalresursen minskar eller är så slimmad att dagliga prioriteringar måste göras.

När elever och föräldrar kommer till folkbiblioteket för att öppna Legimuskonto, kan det vara svårt för bibliotekets personal att avgöra om eleven tillhör MTMs målgrupp. Det kan också vara svårt att diskutera detta med föräldrar/målsmän på plats. Det är inte ovanligt att personal vid biblioteken löser osäkerheten genom att öppna och erbjuda ett tillfälligt konto. I projektet har inte ingått särskilt samarbete med skola/utbildning, men de flesta kommunala bibliotek möter dessa användargrupper ofta.

Personal vid biblioteken beskriver att äldre personer som tillhör målgruppen personer med läsnedsättning eller lässvårigheter, behöver mera support med teknik och handhavande i övrigt. De är på så sätt lättare att nå även med annan information om tillgängliga medier och bibliotekets tjänster. Yngre personer vill ha sitt Legimuskonto och vill sedan klara sig själva.

Önskemål som framkommit under projektet vid samtal med användare av tillgängliga medier är att biblioteksmiljön skulle vara mera självinstruerande så att man som besökare kan klara sig själv i större utsträckning.

Till exempel skulle skyltning kunna bygga mera på bilder/pictogram än på text och former och mönster kunna användas för att signalera olika funktioner och delar i rummet.

Kontakter med användare liksom kunskap om deras behov behöver utvecklas på hemmaplan, genom samarbeten och genom att biblioteken knyter kontakter med andra professioner. Genom läns-/regionbiblioteken kan konstruktiva dialoger och samarbeten öppnas med flera myndigheter (som MTM och Myndigheten för delaktighet MFD) och till exempel organisationen Funktionsrätt Sverige.

En erfarenhet från Värmland var att det var svårt att väcka intresse för taltidningar genom dialog med t ex personal vid äldre- och omsorgsboenden. Ett skäl kan vara att taltidning och spelare kräver särskilda insatser att hantera för personal – det tar tid helt enkelt. Samma erfarenhet beskriver bibliotekspersonal vid intervjuer i *Alla kan läsa – och hör sen!* Från Värmlands projekt rapporteras också att det var svårt att väcka intresse för att lyssna på taltidning på biblioteket. Däremot ökade antalet abonnemang hos enskilda personer under projektet, då både dagstidningar och bibliotek i Värmland marknadsförde tjänsten.

Arbetsätt och kontakter

De kommuner som valt att delta i arbetet i *Alla kan läsa – och hör sen!* har erbjudits regionala och kommunala inspirationsdagar och dialogtillfällen, prenumeration på två taltidningar inklusive talbokspelare och iPad samt router för att kunna ta med spelare ut i annan verksamhet. Ett gemensamt marknadsföringsmaterial har tagits fram. Läns-/regionbiblioteken har besökt varje deltagande kommun.

Det har funnits möjlighet för varje kommun att anmäla sig till enbart fokusgrupp eller kompetensutveckling för att sedan avgöra vilka egna insatser man vill dra igång. Dessa förarbeten har utformats på lite olika sätt i de tre länen.

Läns- och regionbibliotekens arbetsmetod kan kort beskrivas som

- ett tydligt planerat förarbete med formulering av förhållningssätt och metoder
- kartläggning genom enkät och kontakter för att få kunskap om utgångsläget för kommunernas bibliotek vad gäller främst förekomst av taltidningsabonnemang och tillgång till teknik för tillgängliga medier
- information om projektet i befintliga chefsgrupper och kollegiala nätverk
- dialog med kommunbiblioteken genom fokusgrupper och kommunbesök för att utifrån de lokala behoven utforma insatser i arbetet med tillgängliga medier som ett stöd för lokal verksamhetsutveckling
- nätverksbygge med andra regionala aktörer för att stärka och underlätta bibliotekens kommunala kontakter
- gemensamma inspirationsdagar och gemensamt marknadsföringsmaterial
- avstämningar, erfarenhetsutbyte och analys i det gemensamma projektteamet

Arbetet startade i mars och under våren genomförde läns-/regionbiblioteken kartläggnings- och förankringsarbeten i respektive län för att planera insatser och för att få kunskap om befintliga taltidningsabonnemang och teknik på biblioteken i sina respektive län. Underlaget användes i projektets inköp av teknik och taltidningsabonnemang för deltagande bibliotek.

En intention från projektteamet har varit att genom samtal vid kommunbesök och i fokusgrupper få till stånd en överenskommelse med varje kommun om hur läns-/regionbibliotekets insatser skulle utformas för att stödja och integrera tillgängliga medier i den enskilda kommunens utvecklingsarbete.

Med start under våren togs också regionala kontakter med andra organisationer som Funktionsrätt Sverige (tidigare HSO), dagstidningar, syncentral, sjukhusbibliotek, folkhögskolor m fl. Dels för att hitta tänkbara samarbetspartners för att stärka långsiktighet och kvalitet och dels för att öka kunskaperna om användare och potentiella användare av tillgängliga medier. Detta arbete pågår projektperioden ut.

Deltagande kommuner har själva skaffat de taltidningsabonnemang de erbjudits genom projektet och har på så sätt fått erfarenhet av hur tidningarna marknadsförs och hanterar dessa abonnemang. Antalet abonnemang har under projektet ökat vid biblioteken i alla tre länen och följs upp 2018 utifrån effektmålen. I Dalarna finns nu abonnemang i samtliga kommuner, likaså i Uppsala län och i Gävleborg i 6 kommuner.

Under höst/vinter har arbetet fortsatt med kommunbesök, förankringsarbete, kontakter och kompetensutvecklande insatser. Deltagande kommuner har visat stort intresse och har deltagit vid olika sammanhang i sina kommuner för att marknadsföra tillgängliga medier inklusive taltidningar. Flera kommuner har valt att också delta i MTM:s arbete med den nya tjänsten ”Talboken kommer”, som vänder sig till taltidningsläsare. En kommun har startat arbete med en särskild tillgänglighetsplan.

Diskussioner pågår också om möjligheten att specificera olika nivåer för service vad gäller tillgängliga medier på biblioteken.

Erfarenheter arbetsätt

En erfarenhet från projektet i Värmland var att själva implementeringsarbetet tog tid och en stor del av insatserna behövdes för hands-on kompetensutveckling på plats i kommunerna för teknik och handhavande av taltidning. Sådan praktisk kompetensutveckling var också det som efterfrågades mest av de deltagande biblioteken i Värmland. En annan erfarenhet var att det är svårt att nå andra i personalgrupperna än den som har mer eller mindre uttalat ansvar för till exempel talböcker.

Projektteamet för *Alla kan läsa – och hör sen!* valde att pröva en annan arbetsmetod. Genom att bygga arbetet och insatserna utifrån dialoger på

plats med kommunerna om deras behov av stöd för verksamhetsutveckling hoppades man nå större delaktighet i personalgrupperna. Förutsättningen var det förarbete som genomfördes i respektive län under våren med planering, enkät/kartläggning och fokusgrupper som sedan ledde till kommunbibliotekens val om deltagande i projektet och utformningen av stöd för det lokala arbetet.

Arbets sättet med samtal i fokusgrupper och vid kommunbesök har enligt projektteamets erfarenhet skapat relationer. Läns-/regionbiblioteken har fått en god bild av kommunernas aktuella arbete och situation, som kan användas även vid andra insatser. Särskilt effektivt har det varit där ett par personer från läns-/regionbiblioteket tillsammans besökt kommunen. Arbets sättet har också betytt att kommunerna kunnat ha den egna verksamheten som utgångspunkt för att diskutera och planera insatser för utveckling tillsammans med respektive läns-/regionbibliotek. Det har skapat en bra grund för ett mer långsiktigt arbete där tillgängliga medier i brett perspektiv kan integreras i all biblioteksverksamhet. Effekter av kommunernas aktiviteter följs upp i effektmålen 2018.

En erfarenhet är att kontakter via mail och telefon inte ger samma effekt som vid möten. Mail drunknar bland andra mail och information kan lätt fastna och inte komma vidare.

Erfarenheter kontakter

Det tar tid både kommunalt och regionalt att hitta de ”noder” där organisationer möts och där man kan diskutera gemensamma frågor och målgrupper. Vissa kontakter kan kännas självklara, som syncentral, Funktionsrätt Sverige, anhörigträffar, pensionärsföreningar, sjukhusbibliotek, Dyslexiförbundet medan andra kan behöva längre dialog innan man hittar beröringspunkterna. Eftersom *Alla kan läsa – och hör sen!* ska bidra till att tillgängliga medier blir integrerade i bibliotekens hela verksamhet och att användningen av dem, inklusive av taltidningar ska öka, är det långsiktiga lokala samarbeten som behöver grundas. Detta kan ses som ett löpande arbete utifrån de kommunala biblioteksplanerna.

I några kommuner finns sedan länge upparbetade kontakter med vård-/omsorg. Men även dessa organisationer är slimmade och det som skulle

kunna vara en självklar väg att nå ut – via hemtjänst och assistanspersonal – är svår att få till rent praktiskt. En väg kan vara att denna personal har med sig informationsmaterial om tillgängliga medier ut till sina brukare. De seniorer som bor kvar hemma är en stor grupp att nå.

Attityd och erfarenhet hos både boende och personal i vård/omsorg har stor betydelse för om tillgängliga medier används. De boende kan behöva hjälp att hantera teknik och det måste ingå i stödet de kan få på plats.

I projektet har inte ingått samarbete med skola/utbildning. Men många bibliotek beskriver svårigheten att bemöta föräldrar och elever som kommer till biblioteket och frågar efter Legimus efter att ha fått tips av lärare.

I Uppsala län har kontakt etablerats med UNT och samarbete inleds våren 2018 och bör följas upp. I Dalarna och Gävleborgs län har län-/regionbiblioteken fått erfarenheten att det är svårt att få hållbara kontakter med tidningarna. Samma erfarenhet fick man i Värmland. Kommunerna i projekten beskriver att det är praktiskt besvärligt att nå fram till tjänsten för att kunna skaffa ett taltidningsabonnemang. Dessa frågor bör lämnas till MTM för fortsatt diskussion.

Kompetensutveckling

Kommunerna har efterfrågat kompetensutveckling om tillgängliga medier och om tekniken. De har också önskat tips och exempel på metoder för att nå nya användare och metoder för att kunna arbeta med och marknadsföra tillgängliga medier på tydligare sätt. En särskild utmaning är att göra digitala medier synliga i det fysiska biblioteksrummet och att skapa miljöer som kan uppmuntra till att lyssna på en taltidning på plats.

Två kompetensutvecklings-/inspirationsdagar har genomförts av läns-/regionbiblioteken utifrån de behov som uttryckts från kommunerna. Dagarna har genomförts i varje län (programmen finns som bilagor). MTM har deltagit vid dessa dagar vilket skapat goda möjlighet för utbyte och samtal mellan kommunerna och MTM. Bibliotekspersonal har också deltagit vid Daisykonferensen i november. MTM genomför kontinuerliga webinarier. Samtliga kompetensutvecklande insatser har varit mycket uppskattade enligt den återkoppling läns-/regionbiblioteken fått.

Erfarenheter kompetensutveckling

Att nå flera än de direkt ansvariga för tillgängliga medier är svårt. Det är en erfarenhet som delas av projektledningen i Värmland och projektteamet i *Alla kan läsa – och hör sen!* Kommunerna har inte resurser för att låta många delta vid kompetensutvecklingsdagar. Det minskar möjligheten att förankra och integrera arbete med tillgängliga medier i all verksamhet när man inte kan inspirera till gemensamma diskussioner. Andra former

behöver utvecklas som underlättar för kommunerna att ta del när de själva har möjlighet. Det kan vara webinarier, korta föreläsningar och instruktionsfilmer via Youtube, diskussionsfrågor för chatt och gruppdiskussioner.

En av de vanligaste frågorna från deltagande bibliotek i såväl Värmland som i Dalarna, Gävleborg och Uppsala län, har gällt metoder för att nå nya målgrupper och metoder för att arbeta med tillgängliga medier. Här finns, menar projektteamet, ett inbyggt dilemma. När bibliotekspersonalens fokus ligger på medieformen skapas lätt intrycket att nya metoder måste skapas; att det finns särskilda metoder för att arbeta med dessa medier. Men metoder finns redan i bibliotekens uppdrag om läsfrämjande arbete, i arbetet med digital delaktighet och med medie- och informationskunnighet. I det klassiska referenssamtalet skaffar sig bibliotekspersonalen kunskap om varje användares behov och kan anpassa såväl texter som format därefter. Det primära är inte att bibliotekspersonalen utvecklar ”ett paket” som ”passar” en viss sorts funktionsnedsättning – utan att man har en bred kompetens kring olika lösningar så att man utifrån ett referenssamtal kan komma med olika förslag.

Att jobba vidare på att lära av varandra – reflektioner från fyra intervjuer

Det förarbete och de insatser läns-/regionbiblioteken genomfört i projektet är avsedda att stödja det lokala utvecklingsarbetet i varje kommun. Arbetet med tillgängliga medier ska stärkas och integreras i bibliotekets hela verksamhet och medieutbud. De ska också bli mer synliga i bibliotekets fysiska rum. I projektet har projektteamet erfarit att arrangerad kompetensutveckling som inspirationsdagar etc om medieformat och tillgänglighet är viktig och uppskattas, men att det är svårt att nå flera än de direkt ansvariga. Kunskap måste kompletteras och hållas ständigt aktuell genom samarbeten och kontakter i varje kommun, mellan bibliotekspersonal, besökare/potentiella besökare och andra verksamheter. Läns-/regionbiblioteken kan stödja samarbeten och kontakter men kunskap om besökares behov och förutsättningar måste bibliotekspersonalen skaffa sig lokalt.

Att se ett stort behov av att arbeta mera uppsökande men inte ha resurser, skapar frustration. Detta beskriver de fyra bibliotekarier som intervjuats för denna rapport. En annan frustration som också beskrivs är känslan av att inte riktigt räkna till i den egna professionen, där behovet av kompetensutveckling är konstant. I *Alla kan läsa – och hör sen!* skulle erfarenheter och metoder från andra projekt prövas. Metoder för lärande på arbetsplatsen utvecklades bland annat i kompetensutvecklingsprojektet *KUB 2012-2014*. För att bibliotek i mindre kommuner ska kunna utforma och uppehålla sådana metoder för kontinuerligt lärande kan läns-/regionbiblioteken också vara ett stöd. Liknande enkla metoder skulle kunna användas också verksamheter emellan, för att ta vara på kunskaper från andra professioner.

”Det är mycket viktigt att alla får tillgång till medier på de sätt de faktiskt har rätt till. Det är frustrerande att inte kunna nå dem”, säger en bibliotekarie. Hen beskriver en mycket vanlig situation, där resurserna inte medger arbete utanför bibliotekshuset i någon större utsträckning. Politiskt prioriteras öppethållande. En erfarenhet i projektet är att relation med nya målgrupper och kunskap om deras behov och förutsättningar måste byggas lokalt. Engagemanget är stort hos deltagande bibliotek i projektet, liksom viljan att prova nya vägar. Förutsättningen är att man hittar samarbetspartners och det är svårt att göra när resurserna är små.

”Man skulle kunna säga att det var enklare förr”, säger en annan bibliotekarie. ”Då hade vi de lådor med talböcker som skulle skickas eller köras ut och vi kände nästan varje användare. Idag är det annorlunda och vi måste alla förhålla oss till det och hitta nya sätt att jobba för att nå många.” Sedan tidigare finns en nästan automatisk tankekoppling mellan tillgängliga medier och målgruppen äldre. Några av de intervjuade beskriver svårigheten att inte fastna i att enbart jobba mot den målgruppen. ”Nya medier, nya format – vi behöver jobba med alla åldrar och tydligt med barn och unga. Alla ska kunna läsa! Alla ska ha tillgång till medier som funkar!”

Tjänsten Talboken kommer kan sägas bli den äldre gruppens variant av ”egen nedladdning”, medan de yngre i målgrupperna själva skaffar sig läsning via t ex Legimus. Behoven växlar och medieformer utvecklas och det är inte självklart att besöka sitt fysiska bibliotek för att få hjälp. ”Vi behöver alla kunna de olika medieformerna. Ingen medieform ska sticka ut och behandlas annorlunda än de andra. Alla besökare ska kunna få hjälp – oavsett förutsättningar,” beskriver en bibliotekarie sitt biblioteks målsättning. Medieformerna ska vara jämställda – det är grundtanken. Förutsättningar för att nå dit är att utveckla metoder för enkel intern kontinuerlig kompetensutveckling och att hålla en löpande dialog med besökare.

I projektet har ett tydligt syfte varit att tillgängliga medier ska användas integrerat i all biblioteksverksamhet. ”Det finns oändliga möjligheter men ibland blir vi tekniktrötta”, säger en bibliotekarie. ”Kommunens it-enhet möter aldrig användare så som vi gör från biblioteket och får inte samma förståelse för de behov vi har av teknikstöd. Vi har helt enkelt svårt att få det stöd vi behöver. Biblioteket blir lite av en stödkudde mellan användare och it-enhet och det tar energi”.

En annan bibliotekarie beskriver att kraven på biblioteken och tekniken kommer att öka när 40-/50-talisterna går i pension. ”Därför gäller det för oss på biblioteket att hänga med, både i vårt kunnande och med vårt bestånd”.

De intervjuade bibliotekarierna reflekterar kring synen på den egna professionen och beskriver en oro och även en rädsla för att inte räcka till, som tar sig uttryck i efterfrågan på ständig ny kompetensutveckling. ”Vi behöver bli bättre på pedagogik och utveckla vår förmåga att kommunicera. Och vi behöver släppa skräcken och klara av att inte ständigt vara på topp.” ”Vi ökar våra kunskaper om människors olika behov och förutsättningar genom att intervjua dem. Det går inte att lära sig i föreläsningsform.”

Mera kunskap om människors behov och om medieformaten ger ökad kvalitet i referenssamtalet och i bibliotekens övriga verksamheter. Kunskap stärker också kvalitén i samtalet vid registrering av konto i Legimus, viket också varit ett gemensamt projektmål för läns-/regionbiblioteken i *Alla kan läsa – och hör sen!* Detta arbete pågår.

De olika insatser som gjorts i *Alla kan läsa – och hör sen!* har betytt mycket för inspiration och för hjälp att sätta fokus på arbetet med tillgängliga medier och särskilt taltidningar som inte varit någon efterfrågad tjänst. Detta beskriver de intervjuade bibliotekarierna. Fysiska möten med besökare är viktiga och att i biblioteksrummet kunna visa och erbjuda till exempel provlyssning och tips på kontakter och medieformer som kan passa.

”Vi har ju referenssamtalet. Utifrån det ska vi kunna erbjuda det som fungerar för varje person. Vi har varandra till hjälp för att hitta rätt och vi måste jobba vidare på att lära av varandra. Jag tror det kan vara enklare att tänka så, än att tänka att vi måste vara experter på de olika medieformerna i sig.”

Alla kan läsa – och hör sen!

Effektmål med kommentarer

Eftersom projektperioden har varit kort kommer arbete och uppföljning av effektmålen för kommunernas del att pågå under 2018. De kommentarer och reflektioner som redovisas här för varje effektmål gäller de erfarenheter projektteamet sett i arbetet hittills (december). De speglar arbetet i projektet i stort och beskriver också arbetet med taltidningsspåret.

Effektmål: Alla tillgängliga medier blir mer synliga i biblioteksrummet

Kommentar: Läns-/regionbiblioteken har tagit fram ett gemensamt marknadsföringsmaterial som kan användas av biblioteken. Alla deltagande bibliotek har fått sina Daisyspelare och iPads med hörlurar att använda i biblioteksrummet eller vid besök i andra verksamheter för att kunna visa möjligheterna med taltidningar. I fokusgrupper och vid kommunbesöken har digitala mediernas och tillgängliga mediernas synlighet i rummet diskuterats, även ökad synlighet i katalog och på bibliotekens hemsidor. Inspirationsdagar med detta tema har genomförts under december.

Effektmål: Alla tillgängliga medier blir mer synliga i bibliotekens aktiviteter

Kommentar: Metoder för att lyfta fram tillgängliga medier i olika aktiviteter har diskuterats vid kommunbesök och i nätverk. Det har varit svårt att i projektet nå andra än dem som redan har ansvar för talböcker etc. Samma erfarenhet fick projektet i Värmland 2016. Detta effektmål är antagligen lättare att uppfylla om fokus kan skifta från medieformen i sig, till de uppdrag biblioteken har för alla åldrar angående t ex läsförbättring, information och digital delaktighet. Då kan också ett barn-/unga-perspektiv förstärkas.

Effektmål: Ökad kunskap och kompetens hos MTM om hur bibliotek arbetar med tillgängliga medier inklusive taltidningar

Kommentar: MTM har fått löpande månadsrapportering med kommentarer under projektperioden och har deltagit vid kompetensutvecklingsdagarna vilket skapat dialog direkt med kommunerna. Styrgruppen har diskuterat erfarenheter och insatser.

Effektmål: Ökad kännedom och kompetens på biblioteken om tillgängliga medier inklusive taltidningar

Kommentar: Efter önskemål från kommunerna i fokusgrupper och vid kommunbesök, har inspirations- och kompetensutvecklingsdagar arrangerats (se bilagor). MTM har genomfört webinarier, vilket gör det möjligt för bibliotekspersonal att ta del av kompetensutveckling digitalt. Facebookgruppen ”Tillgängliga medier på bibliotek” har startats och ansvaret för uppdateringar diskuteras. Kommunerna uttrycker behov av löpande kompetensutveckling vad gäller tillgängliga medier i stort, tekniken, metoder för att nå flera i

målgrupperna och metoder för att marknadsföra medierna. Ändå är det svårt att via kompetensutveckling nå flera än dem som redan har ansvar för t ex talböcker. Även detta effektmål kräver ett skifte av fokus, som i resonemanget ovan. Läns-/regionbiblioteken kommer att arbeta vidare med att kvalitetssäkra samtalet med besökare/användare när Legimuskonto ska skapas.

Effektmål: Ökat intresse och engagemang för taltidningar samt tillgängliga medier på bibliotek vilket bidrar till att taltidningsverksamheten integreras i befintlig verksamhet

Kommentar: Genom fokusgrupper, kommunbesök och kompetensutvecklingsdagar har intresset ökat hos kommunerna att arbeta mera med tillgängliga medier. Projektets första syfte, att nå ett hållbart engagemang hos många, kräver ett långsiktigt arbete som omfattar hela personalgruppen på biblioteken i varje kommun, med fokus på bibliotekens uppdrag. Flera än tidigare har fått kunskap om taltidningar och deltagande bibliotek har taltidningsabonnemang som de marknadsför på olika sätt. Ett dilemma som kommunerna framhåller är att ett bibliotek kan hamna i en konstig situation vid marknadsföring av taltidningsabonnemang eftersom dessa kostar pengar. Samma dilemma diskuterades i Värmlands pilotprojekt. Förhållningssättet blir att bibliotekspersonalen visar Daisyspelaren, beskriver hur abonnemang och spelare fungerar och hur användaren kan skaffa det. På biblioteken finns då också taltidningar att lyssna på. Ett annat dilemma är att den nya tjänsten, Talboken kommer, som idag vänder sig till dem som betalar för en tjänst, dvs de har taltidning. Det medför att tjänsten Talboken kommer inte är gratis idag. En synpunkt från taltidningslyssnare är att talsyntesen känns svår och opersonlig att lyssna till. De lokala/regionala informationsblad som läses in manuellt anses trivsammare.

Effektmål: Ökat antal taltidningsläsare

Kommentar: Detta mål får stämmas av under 2018. Ett önskemål från kommunerna och från projektteamet är att MTM har möjlighet att ge stöd för kontakter med tidningarna vad gäller taltidningstjänsten. De är svåra att nå och någon form av samordnande kontakt borde vara mer effektivt, även för tidningarna själva. En erfarenhet från Värmland var att intresset är lågt för att lyssna på taltidningar i det fysiska biblioteket. Däremot ökade antalet abonnemang under projektperioden 2016 i Värmland. Alla kan läsa – och höra! arbetar vidare med marknadsföring direkt mot målgrupper och med att skapa lyssnarmiljöer på biblioteken.

Effektmål: Ökad kunskap om användarnas av tillgängliga medier upplevelse och behov

Kommentar: Kommunerna önskar sig kompetensutveckling om dessa användares behov och förutsättningar, men också om metoder för att nå nya målgrupper med tillgängliga medier. Diskussionen i projektteamet handlar om att även här skifta fokus, från arrangerad kompetensutveckling till mer stöd för referenssamtal, ett integrerat arbete och för att skapa användargrupper i kommunerna. Kunskap om användares behov och förutsättningar utvecklas bäst

lokalt, genom direkta kontakter och dialog med dem det berör. På grund av slimmade organisationer kan det behövas hjälp att skapa sådana kontakter.

Från format till uppdrag – sammanfattande diskussion och metod/frågor

Blir bibliotekens behov av kompetensutveckling och stöd någonsin mättat? Det säger sig självt att en verksamhet med bibliotekens uppdrag, som verkar mitt i ett föränderligt samhälle med allt snabbare digitalisering, ständigt måste uppdatera sin kompetens och stärka sin kunskap om användare, behov och förutsättningar. En stor del av denna kunskap måste skapas genom kontakter och samarbeten i den kommun det enskilda biblioteket verkar. Annan kunskap måste inhämtas från forskning och experter och inspiration hämtas från andra verksamheter och goda exempel. När allt mer kunskap och information tas emot och ska hanteras och omsättas i den enskilda kommunens biblioteksverksamhet, kan det finnas en risk för att det skapar otrygghet. En känsla av att den egna professionen aldrig räcker till; att det aldrig går att ”hinna ikapp”. Kanske har man inte heller funnit former för internt lärande, metoder för en kontinuerlig kompetensutveckling. Trygghet i professionen får ses som en förutsättning för ett arbetssätt där bibliotekspersonal ständigt möter nya besökare, nya användare och som kräver samverkan och kontakter med andra verksamheter och professioner för att fylla sina uppdrag.

Biblioteken ska tillhandahålla medier för personer med läsnedsättning och lässvårigheter, i alla åldrar. Biblioteken ska också tillhandahålla medier för personer med andra förutsättningar än läshinder. Tack vare digitaliseringen kan dessa medier utvecklas i nya format som ökar tillgängligheten. Biblioteken kan – precis som MTM avser med att initiera projekten i Värmland, Östergötland, Dalarna, Gävleborg och Uppsala – vara en aktiv part inte enbart i att visa och tillhandahålla dessa medier utan också i att återföra kunskap till t ex MTM om vad som kan utvecklas i teknik, användning och innehåll.

Varefter bredden på utbud i olika format ökar, ökar också behovet av att all bibliotekspersonal kan hantera dem gentemot användarna. Det är inte längre möjligt att ha en enda ansvarig person som kan hantera till exempel talböcker för nedladdning eller registrera konton i Legimus. Tillgängliga medier ska kunna användas av all bibliotekspersonal. En väg kan vara att som i *Alla kan läsa – och hör sen!* arbeta för att flytta fokus från medieformen i sig, till samtalet, referenssamtalet med den tänkta användaren. Tillgängliga medier blir då en del i bibliotekens verksamhet med läsfrämjande, information, medie- och informationskunnighet, digital delaktighet och görs synliga i aktiviteter, kontakter, skyltningar. Det är lika avgörande i bibliotekens uppdrag att arbeta med barn- och unga som med äldre och integrera alla medieformer i arbetet, liksom medier på andra språk än svenska.

Kontakter med användare liksom kunskap om deras behov behöver utvecklas på hemmaplan, genom samarbeten och genom att biblioteken knyter kontakter med andra professioner i lokala och regionala ”noder”. Detta är också det arbetssätt som har prövats och använts i *Alla kan läsa – och hör sen!* med olika framgång. En erfarenhet är att det behövs draghjälp, både från läns-/regionbiblioteken och från MTM för att få till hållbara dialoger och samarbeten med till exempel tidningsredaktioner och andra organisationer. Genom läns-/regionbiblioteken

kan konstruktiva dialoger och samarbeten öppnas med flera myndigheter (som MTM och Myndigheten för delaktighet MFD) och till exempel organisationen Funktionsrätt Sverige.

Om uppdaterade instruktioner och möjligheter till kompetensutveckling finns enkelt tillgängliga digitalt när det passar bäst, ökar bibliotekspersonalens möjligheter att integrera tillgängliga medier i all verksamhet.

När antalet medieformer växer, ny teknik tillkommer liksom ny kunskap om vad som orsakar funktionshinder och hur det kan ta sig uttryck, blir det viktigt för användarna – såväl nuvarande som potentiella, att veta vilken service och vilken hjälp de kan förvänta sig och från vilka platser/servicegivare. Vad kan biblioteken? Vad gör Syncentralen? Hjälpmedelscentralen? Annan support? Vad är kommunal uppgift och vad är landstingets/regionens? Om biblioteken på ett hållbart och långsiktigt sätt ska kunna utveckla god service vad gäller tillgängliga medier och hålla den aktuell är detta frågor som behöver lyftas i samtal regionalt och nationellt.

Metoder och frågor att arbeta vidare med

Kommuner/bibliotek

- En utmaning är att vända på tanken, från medieformen i sig till de uppdrag verksamheten arbetar med. Hur kan tillgängliga medier användas för läsfrämjande verksamhet för alla åldrar? Hur kan tillgängliga medier användas som en del i arbetet med att öka digital delaktighet? Ju flera medarbetare som deltar, ju bredare blir perspektivet.
- Vilka andra personalgrupper och nyckelpersoner i kommunen kan tänkas ha kontakt med målgrupperna för tillgängliga medier. Bibliotekets personal måste inte vara experterna.
- Samtala och intervju användare av tillgängliga medier. Hur ser deras önskemål och behov ut? Deras förutsättningar?
- Ta hjälp av användare av tillgängliga medier att tänka och diskutera kring det fysiska rummet. Hur behöver det utformas för att vara så självinstruerande som möjligt? Hur behöver bokbussen se ut? Kan mönster, bilder, pictogram användas?
- Kan andra former av kompetensutveckling för biblioteksverksamheten delvis ersätta fysiska möten där många inte kan delta? Kan det vara webinarier, digitala föreläsningar? Hur kan man lokalt på biblioteket använda ett sådant utbud?

Läns-/regionbibliotek

- Tillgängliga medier ska integreras i bibliotekens verksamhet för alla åldrar. Att ha fokus på bibliotekens uppdrag som t ex läsfrämjande, digital delaktighet, hjälper kommunerna att se hur detta kan göras. Metoder för sina uppdrag har de redan.

- Samtal vid kommunbesök och i fokusgrupper är en framgångsfaktor. Det hjälper kommunerna att diskutera ur ett utvecklingsperspektiv och hitta de arbetsmetoder som fungerar bäst i den egna kommunen.
- Det är mycket svårt att nå brett i personalgrupperna genom fysiska kompetensutvecklingsdagar. Andra former behöver utvecklas som personalen kan använda när det passar dem, som föreläsningar via Youtube, webinarier, NanoLearning etc.
- Stöd kommunerna i att finna enkla former och metoder för sitt interna lärande så att professionen stärks.
- Stöd kommunerna i dialogen med de lokala enheterna för it. Föreningen Sambruk och Sveriges Kommuner och Landsting SKL skulle kunna vara dialogpartners för detta.
- Stöd kommunerna i att knyta nya kontakter lokalt, genom att arbeta upp dem regionalt

MTM

- Biblioteksverksamheterna behöver hjälp att få kontakt med dagstidningarna för att nå taltidningarna. Erfarenheter från både projektet i Värmland och från *Alla kan läsa – och hör sen!* visar att detta är svårt. Kan kontaktarbetet ske på något sätt samlat, skulle det underlätta – troligtvis även för tidningarna.
- Tjänsten ”Talboken kommer” vänder sig till taltidningsläsare som redan har spelare. Eftersom taltidningsabonnemang kostar pengar, betyder det i praktiken att ”Talboken kommer” blir en avgiftsbelagd tjänst.
- Nya former för kompetensutveckling skulle underlätta för bibliotekspersonal att hålla sig uppdaterade om MTM:s utbud när de har möjlighet. Till exempel NanoLearning, inspelade webinarier, instruktionsfilmer på Youtube, utsändningar av föreläsningar etc
- Legimus används av många. Föräldrar, lärare och elever från skolan kommer till folkbiblioteken för att öppna Legimuskonton. Kanske behöver skola och bibliotek få information i gemensamma forum om Legimus?

En samlande reflektion med stöd i ovanstående resonemang och erfarenheter från *Alla kan läsa – och hör sen!* är att arbete med att integrera tillgängliga medier i bibliotekens utbud och verksamhet skulle få ett mer naturligt flöde om fokus ligger i bibliotekens uppdrag – t ex läsfrämjande, än i själva medieformen. Om alla medieformer ska användas i ett läsfrämjandearbete för alla åldrar, blir det också nödvändigt för all personal att hålla sig uppdaterade och att engagera många – det syfte som formulerades av läns-/regionbiblioteken inför starten av *Alla kan läsa – och hör sen!* Tillgängliga medier i sig kan inte vara ett professionellt objekt för bibliotekspersonal i stort. De tillgängliga medierna bör därför knytas till det som är professionella objekt som arbetet med läsfrämjande och digital delaktighet.

BILAGA 1: Reflektioner från Uppsala Län

Jag har valt att lyfta fram två kommunbibliotek i Uppsala Län – Tierp och Uppsala - för att visa på hur arbetet med taltidningarna har gått till under året.

Rent generellt är länets bibliotek angelägna och intresserade av att utveckla och jobba mer med tillgänglighet ur olika perspektiv. Det är ett prioriterat område. Hur placera och tillgängliggöra taltidningen och tillgängliga medier i rummet samt tekniska lösningar är återkommande frågor. Flera bibliotek i länet har precis flyttat eller står inför flyttningar och reoveringar. I samband med dessa är tillgänglighetsperspektivet högt prioriterat – både vad det gäller fysiskt tillgänglighet men också då det kommer till samlingarna. Alla ska kunna läsa och ta del av bibliotekens tjänster i format som passar användaren.

Exemplet Tierp

Personalen i Tierp är väldigt ivriga då det gäller tillgängliga medier och har blivit det i allt högre utsträckning under årets gång. Särskilt Svenska Daisykongressen ”Talboken i framtiden” uppfattas som en viktig utbildning som gav mersmak och förankring. I Tierp har man länge lagt mycket resurser på att fysiskt hantera och bränna Daisyskivor. När projektet började hade man därför mycket frågor och utbildningsbehov kring hur man kan uppdatera detta arbete.

Under året har Regionbiblioteket besökt biblioteket vid tre tillfällen för att utbilda och berätta om Alla kan läsa och hur personalen kan jobba med nya tillgängliga medier.

I Tierp har man beställt två taltidningsprenumerationer, Upsala Ny Tidning samt Arbetarbladet. Personalen som ansvarar för tillgängliga medier har satt sig väl in i hur Daisyspelaren fungerar, lärt sig om appen Legimus för de beställda taltidningarna men också andra appar för tillgänglighet. Personalen har varit mån om att informera vidare och handleda sina kollegor i arbetet. Taltidningshjälpen har varit till stor nytta. Ambitionen är att upprätta en baskunskapslista för tillgängliga medier.

De tänker att Ipaden är något som kan användas för att visa låntagare hur olika appar fungerar och för att läsa taltidningen på. Personalen har frågat efter taltidningsappen Akila.

Med hjälp av ekonomiskt stöd från Regionbibliotek Uppsala har biblioteket köpt en så kallad Pointfotölj som är anpassad för att skapa en lugn och avskild läsmiljö, som passar tillgängliga medier. De håller på att skapa en mysig och lugn läshörna med fåtöljen, bra belysning och fastlåsningsanordningar för Daisyspelare och Ipad. Den kommer att vara en del av den vanliga tidskriftshyllan och kommer att stå klar under 2018 då biblioteket får nya utrymmen. Ute i biblioteket finns marknadsföringsmaterial från MTM. Under våren 2018 vill man gå vidare med Talboken kommer och även förankra Taltidningen kommer i verksamheten samt jobba läsfrämjande med tillgängliga medier. I synnerhet barn, ungdomar och personer med annat modersmål än svenska står i fokus.

På utbildningsdagen 5/12 medverkade tillgänglighetsbibliotekarierna Charlotta Fagerberg och Ann-Kristin Elenäs och delade entusiastiskt med sig av sina erfarenheter av Alla kan läsa -projektet.

Exemplet Uppsala

Bibliotek Uppsala har arbetat länge med tillgängliga medier i olika format. Biblioteket hade redan taltidningsprenumerationer då Alla kan läsa startade, så mycket har handlat om att fördjupa och vidareutveckla arbetet med tillgängliga medier i olika former och format.

I glasgården på Stadsbiblioteket finns taltidningsspelare tillgängliga och låntagare kan även lyssna på taltidningar med hjälp av iPads som lånas mot pant i informationsdisken. Ute i biblioteket finns marknadsföringsmaterial från MTM och den roll up som projektet tagit fram.

Bibliotek Uppsala arbetar också läsfrämjande med tillgängliga medier i form av till exempel läsecirklar och olika happenings, exempelvis vid Dyslexidagen.

Under projektets gång har bland annat ett samarbete och kontakt upprättas mellan Infoteket och Bibliotek Uppsala i form av en nätverksträff i slutet av oktober, då bibliotekarie Eva Akne från Infoteket presenterade verksamheten. Det var en uppskattad och lyckad träff, som förhoppningsvis leder arbetet framåt. ”Att vi inte har jobbat ihop och samarbetat tidigare” sade en biblioteksanställd vid tillfället.

Bibliotek Uppsala har också arbetat fram den baskunskapslista för tillgängliga medier som många andra bibliotek i länet har börjat använda sig av under årets gång.

Vid utbildningsdagen 5 december presenterade bibliotekarie Cecilia Stiernstedt hur hon jobbar med tillgängliga medier och vad Alla kan läsa har betytt för hennes arbete.

Fortsättningsvis jobbar man vidare med Talboken kommer samt vidareutvecklar tillgängliga medier för barn&ungdomar/Äppelhyllorna.

Ylva Larsdotter

BILAGA 2: Reflektioner från Dalarnas län

Vi har valt ut två kommuner från Dalarna som visar på hur man har jobbat med taltidningarna i Dalarna.

Gagnef

Gagnefs Kommunbibliotek har taltidningsprenumerationer på Dagens Nyheter och Falu-Kuriren. Supporten från taltidningshjälpen har fungerat bra. I Gagnef har man spelaren på lånedisken för de vill inte ha den vid tidskrifterna då de inte har uppsyn över den delen av biblioteket. De planerar att fråga några talbokslåntagare om de är intresserade att låna spelaren och prova på taltidningen.

På iPaden provar de att ladda ner appar för att visa låntagare.

Gagnef har kommit igång med Talboken kommer. De taltidningsprenumeranter som fanns registrerade hos MTM i Gagnef var intresserade av att prova på TBK. Dessa är nu registrerade som TBK-låntagare. Låntagarna har kommit igång och det fungerar bra.

Falun

Falun har en prenumeration på Falu-Kuriren som taltidning. Personalen med ansvar för tillgängliga medier har bekantat sig med spelaren. De kommer att låta övrig personal testa spelaren så att all personal kan hjälpa låntagare som vill prova på att lyssna på taltidningen i biblioteket.

De håller på att inreda en läshörna med en skön läsfåtölj och ordna med bra belysning och fastlåsningsanordningar till både iPad och taltidningsspelaren. De funderar kring ett höj- och sänkbart bord. På iPad:en finns Legimus så att man kan prova på att läsa tidningen i den appen. De har även frågat om taltidningsappen Akila men än så länge finns inte Falu-Kuriren som demo. Tankar finns att ladda ner Biblio-appen på iPad:en tillsammans med ett antal relevanta länkar om Legimus m.m. De tänker att ha iPad:en som dels något som låntagarna kan använda för att läsa taltidning i men också för personalen för att kunna visa låntagare hur olika appar fungerar eller informera om tillgängliga medier. De har fört Loggbok om hur de arbetat med iPaden. De har även pratat om att testa taltidningen i filialen i Bjursås eftersom de tycker att det passar fint när biblioteket ligger integrerat på Sandtåktsgården som är ett Trygghetsboende.

De har startat Talboken Kommer på bibliotek och haft stadsbiblioteket som låntagare och testat. Det fungerar fint. Taltidningshjälpen kommer att ta kontakt med några taltidningsprenumeranter i Falun för att höra om det finns några som vill prova på TBK.

Reflektioner från träff med SRF och syninstruktörer

Vid träffen med syninstruktörerna och SRF så reflekterade syninstruktörerna över svårigheten för deras brukare att få Legimus då de måste ta sig till biblioteket för att få ett Legimuskonto. Det är inte alltid lätt utan kan upplevas svårt att behöva gå till biblioteket dit man aldrig annars går. Biblioteken har inte alltid kunskap om brukarnas behov och hur man instruerar någon som inte kan se när man visar Legimus och Daisyspelare.

Linda Sävhammar

BILAGA 3: Reflektioner från Gävleborg

Några exempel från Gävleborgs län

I Gävleborgs län har försök med marknadsföring av taltidningen genomförts. I Gävle som redan före projektet Alla kan läsa – och hör sen! prenumererade på taltidningar flyttade tidningen till en annan plats i biblioteket. I Nordanstig bestämde de sig för att märka papperstidningen med etiketter som informerade om att taltidningar finns, kommentarer och frågor skulle samlas in. Ett sätt att göra en enkel marknadsundersökning.

Personalen i Söderhamn delar med sig av sina erfarenheter när de utökade antalet prenumerationer och gjorde taltidningen mer synlig i biblioteket i en projektlogg.

Taltidning på Gävle stadsbibliotek

På stadsbiblioteket i Gävle fanns taltidningar redan vid projektets start. Två lokala tidningar att lyssna på fanns i bibliotekets talboksavdelning. Under hösten har biblioteket flyttat taltidningen till tidningsavdelningen. Den roll-up som projektet har producerat stod väl synlig, och information om hur taltidningsspelaren används var tillgänglig. Personalen i bibliotekets reception hade möjlighet att se om och när taltidningen användes och har haft i uppdrag att notera och bevaka eventuella frågor och läsning.

Hur har det gått?

Testet med att flytta taltidningen till tidningsavdelningen pågick i två veckor. Därefter intervjuades all personal som kunnat se användningen av taltidningen. De hade inte fått några frågor och de hade inte sett att någon spontant använde taltidningen.

De kunde notera att andra tidningsläsare belamrade bordet och utan att tveka lå sina egna saker över taltidningsläsaren och informationsmaterial.

”I enskilda möten finns möjlighet att informera om taltidningen” säger Marie Persson. Hon hänvisar till ett samtal med en kvinna som genast skulle vända sig till den lokala tidningen. Arbetet med att göra taltidningen mer synlig fortsätter under 2018.

Taltidning i Nordanstigs kommun

Nordanstig är en av Gävleborgs läns minsta kommuner. Kommunen har bibliotek på fyra platser. Alla enheter prenumererar på Hudiksvalls tidning (HT) i pappersformat. För att informera om och undersöka intresset för taltidningen gjordes följande plan:

Vi sätter klistermärke (med info om taltidningen) på HT under en vecka, gör ett uppehåll, sätter klistermärke en vecka till. Så länge klistermärkena räcker.

Behöver inte samordna detta, var och en gör när det passar. Samtidigt med klistermärkena ska vi också ställa fram MTM:s info om taltidningen på disken och i samband med dagstidningen. Får vi frågor om detta ska det dokumenteras för att se om intresse finns. Finns intresse kan vi ev ta en prenumeration på taltidningen.

Hur har det gått?

På filialen i Harmånger har personalen klistrat på vår dekal på tidningen de fyra dagar i veckan som biblioteket är öppet. Ingen har frågat efter taltidningen eller ställt några andra frågor. ”Tidningen används nästan bara av lärare på skolan” har Annelee Larsson noterat.

I Gnarp klistrade personalen på dekaler på HT under sex veckor. ”De som kommer in och läser tidningen måste ha sett det” säger Anki Lindberg. Det har inte resulterat i att de har ställt frågor om eller frågat efter taltidningen.

Personalen i Bergsjö, där huvudbiblioteket ligger, har drabbats av sjukdom.

Marknadsundersökningen av taltidningen skjuts upp till våren 2018 eftersom det under många veckor i slutet av 2017 bara gällde för personalen (som var tillräckligt frisk för att jobba) att hålla näsan ovanför vattnet.

I Hassela finns dagstidningen utanför biblioteket och där har de inte deltagit i undersökningen.

Taltidningen på Söderhamns stadsbibliotek

Under projekttiden har personalen i Söderhamn jobbat med att utöka antalet taltidningsprenumerationer från en till två. De har också undersökt möjligheterna att göra taltidningen mer tillgänglig.

Annika Linds projektlogg.

Så här har det gått!

5 oktober 2017

Hög tid att köra igång! Steg ett: starta en prenumeration på Ljusnan som taltidning. Provade att ringa Mittmedias kundservice och det var inte roligt. Multipla knappval i flera omgångar. Ska jag beställa tid på hälsocentralen eller ska jag beställa en prenumeration? Slutade med att jag la på och slängde iväg ett mail istället.

30 oktober 2017

Varför får jag inget svar på mitt mail? Mailar igen.

6 november 2017

Fortfarande inget svar. Ska jag ge mig på telefonkön? Funderar på det en stund. Pratar med P. som jobbar inom vår förvaltning. P. har koll på tekniska lösningar för allt möjligt och jag hörde om hen hade något bra förslag på hur vi på ett stöldsäkert sätt kan tillgängliggöra taltidningarna via Ipad i tidningsrummet. P. föreslog kedja... Jag konstaterar att hen har en poäng i det han säger men att den lösningen inte är aktuell i det här fallet.

Vi har en Ipad som är fastskruvad på väggen i ett slags hållare på Ny i Sverigeavdelningen, se bild här bredvid. Det är en fin lösning om en ser till stöldskydd. Men ack vad jag saknar hemknappen som är dold under skalet. En Ipad som är

fastskruvad i väggen passar nog dem som bara vill lyssna och inte kan/vill titta på skärmen men ”mysläsningen” går eventuellt lite förlorad tänker jag? Det vore fint att kunna ha Ipaden löst för att kunna titta på skärmen som en vill, t.ex. om en läser taltidningen via Akila.

När jag pratat med kollegor om bra lösning för tillgängliggörandet av taltidningen pratade vi om att ha Ipaden bakom disken så får låntagarna fråga efter den när de vill lyssna. Vi vill kunna erbjuda såväl Ipad som Daisy-spelare också nu när jag tänker på det. Och jag undrar just om någon kommer att vara intresserad av att sitta här på bibblan och lyssna på sin taltidning? Vi måste marknadsföra på ett bra sätt! Folk måste få veta att taltidningen finns här på bibblan! Men hur når vi fram med den informationen? Äh nu ringer jag Mittmedia igen!

Jag ringde. Telefonkö i två vändor, bortkopplad lika många gånger. Tack och lov blev jag uppringd strax därpå. Stackars telefonist. Det är ju inte hens fel att Mittmedias telefonväxel är som den är men eller att någon ”nyss rensat mailkorgen oops”. Jag var så trevlig så. Men ska det vara så här motigt att en beställa en prenumeration på en taltidning för en fullt seende, någorlunda ung och teknikvänligt sinnad person – hur är det då inte för en person, kanske äldre, ”teknikrädd”, t.o.m. med nedsatt syn eller hörsel? Jag fattar precis om vissa inte kommer så långt i processen med att beställa en taltidning fast en kanske vill ha och behöver den. Det går lyckligtvis snabbt att registrera den nya prenumerationen.

8 november 2017

Snabba ryck nu! MTM ringer och berättar att taltidningen är aktiverad i spelaren som vi har Söderhamns Kuriren i. Jag ber om att kunna lyssna via Ipaden också och kort efteråt får jag inloggningsuppgifter till Legimus i min inkorg.

22 november 2017

Har dammsugit Internet efter smarta saker att sätta fast Ipaden i. Funderar på kostnader för det då vi måste vara en aning återhållsam gällande utgifter för tillfället (är rätt säker på att det kommer lösa sig till det positiva).

Sitter i telefonintervju med personen som ska avrapportera projektet för de tre länen som varit med (vi kör ju på trots projektslut). Trevligt och bra samtal. Vi pratade bland annat mycket marknadsföring – vad är tricket för att nå fram till nya läsare/låntagare? Ska nog dammsuga nätet igen efter input från bibliotek som kommit längre i sina taltidningsprojekt. Ser sedan fina bilder i sociala medier på hur Gävle löst det hela – det blev jättesnyggt med roll-up:en och bra information för att kunna testa att lyssna.

Projektlogg del 2 Söderhamns stadsbibliotek

4 december 2017

Får eld i baken inför inspirationsdagen. Mailar Teknik-P igen angående stöldskydd för padda. Knäppt ändå att en velar så mycket över tjugiga lösningar? Nu bestämmer jag att vi kör på Gävles lösning. Det är eventuellt den enklaste med en ”sladd” och ett hänglås. Kanske till och med den bästa? Ett gäng mail senare innehållandes modellnummer, illustrerande pilar på ”sladdar”, ok från chefen att beställa och annat viktigt så är vi igång. Spännande! Bild och

inspiration snodd från er – tack för det! Pilen har jag gjort alldeles själv, ljuvligt att den funktionen finns i e-postprogrammet också.

7 december 2017

Inspirationsdag i Gävle. Vaknar upp i snömannens bakficka. Vi tar det säkra före det osäkra och stannar hemma då det vankades buss istället för tåg. Eva blir ett par byxor fattigare när hon ramlar och gör illa knät. Hmm, hur hör det hit? Det gör det ju inte.

20 december 2017

Mailar med Anna-Lena på Bollnäs bibliotek efter att hon fått mitt namn av Ulla (bibliotekskonsulent i Region Gävleborg). Vi utbyter tankar kring stöldsäkerhet och Ipadfodral. Trevligt att höra från andra bibliotek och skönt att få bekräftat att det inte bara är jag som nojjar över att folk ska sno paddan. Skönt också att jobba efter två (hundra?) dagars vab.

21 december 2017

One small step... Jag avlägsnar högtidligt plasten från lådan och öppnar den. Sätter i laddaren och: "Hola" Ipad! Fixar hem Legimus-appen och Akila till att börja med. Tankar som slår mig:

- Hur ska en göra med laddsladden sen?
- Går det att låsa innehållet så att det inte blir lattjolajbans på paddan?
- Herreguuud vad Apple ska verifiera och notifiera och ha sej! (Bra sätt att lära sig lösenordet på dock – alltså att skriva det om och om igen)
- Hur ska jag göra för att Wifi ska vara aktivt hela tiden?
- Varför har vi bara kortversionen av Ljusnan och Kurren?
- När kör MTM igång Akila?
- Måste komma ihåg att dokumentera lösenord, säkerhetsfrågor osv. på ett bra sätt så att inte bara jag har tillgång till dem.
- Måste förhöra Teknik-P om det mesta ovan nämnda, gör det nästa år.

Får feeling och börjar fippla på Daisy-spelaren också. Hittar bara kortversionen av Kurren på den. Inser att jag behöver öva lite.

22 december 2017

Mailar Taltidningshjälpen och frågar om kortversioner och om det bara går att har en tidning på spelaren. Får svar imponerande snabbt att det är de versionerna vi har och att de kan ändra om vi vill ha den långa. Konfererar med Eva och vi bestämmer att det får räcka med den korta så länge om vi så enkelt kan byta om/när behovet uppstår. Får också med snabba instruktioner på hur jag hittar tidning nummer två och en manual som jag vrålpluggar en stund. Eller lite grand i alla fall. Hittar i skrivande stund manualen vi fick med spelaren och skäms en liten smula över att jag började i fel ände i frågan. Sen går det över.

Sen blir det jullov fast jag jobbar ändå. Fick besked runt Lucia att leveransen

Ulla Nyberg

BILAGA 4: PROGRAM FÖR UTBILDNINGSDAGAR INOM RAMEN FÖR ALLA KAN LÄSA

GEMENSAMMA FÖR ALLA LÄN:

INSPIRATIONSdag ALLA KAN LÄSA:

Gemensam heldagsutbildning för Uppsala (19/9), Dalarna (20/9), Gävleborg (21/9)

Presentation av projektet:

En bild av dyslexi

Vad är egentligen dyslexi? Varför kan man få svårt med text och bokstäver? Finns det mer än svårigheterna som förenar oss dyslektiker emellan? Kan det finnas saker man kan ha lättare för och rent av vara bättre på? Vi är olika och det är meningen - vi måste bara lära oss att inse värdet av det.

Susanna Cederquist, föreläsare, handledare och konsult inom Tillgänglig Text

Akila – ny app från MTM

Maria O'Donnell presenterar en ny app för taltidningar.

Akila kompletterar Legimus och är anpassade för seende personer med läsnedsättningar. Den erbjuder enklare navigation, lässtöd och bilder i läsningen av taltidningar.

Maria O'Donnell arbetar med forskning och utveckling på Myndigheten för tillgängliga medier.

Läsa tidningen – en rättighet för alla!

Eva-Lena Johansson är projektledare för taltidningar inom mediekoncernen NTM, där UNT och EP ingår. Hon berättar om taltidning ur ett användarperspektiv och ger tips och idéer om hur tidningar, bibliotek och andra institutioner kan arbeta med taltidningar.

Ett bibliotek utan hinder – tillgänglighet på Malmö stadsbibliotek Kl. 14.00

Hillevi Andreasson, bibliotekarie på Malmö stadsbibliotek, berättar om hur de har jobbat med att ha ett tillgänglighetstänk på biblioteket. Hur man tar sig an utmaningen att ge personalen ett tillgänglighetssamvete i allt från bemötande till skyltning.

Arbetet med tillgängliga medier i kommunen Kl. 15.00 Hur skapar vi ett brett engagemang i personalgruppen?

Vilket stöd behöver vi för att få kunskap, tid och resurser att jobba med tillgängliga

-----

Daisykonferens – Talboken i framtiden. 16-17 November 2017

En del av projektet Alla kan läsa - och hör sen! handlar om kunskapspåfyllnad. Detta sker genom lokala och regionala fortbildningsdagar – och detta erbjudande om bidrag till deltagande i årets Daisykonferens.

Svenska Daisykonsortiet arrangerar varje år en konferens inom tillgänglighetsområdet. Årets konferens innehåller som vanligt uppdateringar och intressanta föreläsningar.

UPPSALA:

Talboken kommer 16/10

Maria Kimberg och Ulf Wikman från MTM introducerar Talboken kommer.

Nätverksträff för Bibliotek Uppsala 26/10

”Läsning och tillgängliga medier – ett användarperspektiv.” Eleonor Belin från Brukarinflytande..

Infotekets verksamhet. Bibliotekarie Eva Akne presenterar

Att äga rummet - eller bli ägd? 5/12

En utbildningsdag inom projektet Alla kan läsa - och hör sen!

Vad har hänt med projektet "Alla kan läsa och hör sen" under hösten och vart står vi nu? Ylva Larsdotter & Eleonor Grenholm berättar om projektet. Att marknadsföra tillgängliga medier – hur kan MTM och folkbiblioteken samarbeta?" Tobias Willstedt berättar om hur MTM jobbar med och tänker kring marknadsföring av tillgängliga medier med fokus på folkbiblioteken. Goda exempel från länet. Biblioteksmedarbetare från länet berättar om hur de jobbar med tillgängliga medier på sina respektive bibliotek.

) Från äppelhylla till Läsa på olika sätt – Tillgängliga medier syns i rummet och så här får vi medierna att användas!

Anna Fahlbeck, tillgänglighetsbibliotekarie Linköpings stadsbibliotek berättar om sitt prisbelönta arbete med tillgängliga medier. Hon visar hur tillgänglig verksamhet kan göras synlig, vad en Äppelhylla kan innehålla samt verksamhet i samband med Äppelhyllan.

Diskussion & samtal kring arbetet med tillgängliga medier ute på biblioteken Hur går vi vidare? Hur fortsätter vi att jobba med tillgänglighet ute på biblioteken. Vad kan vi göra tillsammans? Vad finns det för möjligheter och hinder? Vi diskuterar tillsammans.

GÄVLE:

Alla kan läsa - och hör sen! En inspirationsdag torsdag 7 december 2017

Under inspirationsdagen 7 december samlas vi för att fördjupa oss i det som skulle få tillgängliga medierna att lyfta på biblioteken. Dagens gäst är Anna Fahlbeck, bibliotekarie på Linköpings stadsbibliotek. Hon berättar om deras prisbelönda arbete med tillgänglighet riktat både mot vuxna och barn. Eftersom tillgänglighet är en prioriterad fråga för alla som jobbar på bibliotek är denna dag en angelägenhet för många.

Program:

Från äppelhylla till Läsa på olika sätt – Tillgängliga medier syns i rummet och så här får vi medierna att användas!

Anna Fahlbeck, tillgänglighetsbibliotekarie Linköpings stadsbibliotek berättar om sitt prisbelönda arbete med tillgängliga medier. Anna Fahlbeck visar hur tillgänglig verksamhet kan göras synlig, vad en Äppelhylla kan innehålla samt verksamhet i samband med Äppelhyllan. Vi får också höra om hur verksamheten kan utvecklas i samverkan med andra. Anna visar hur Äppelhyllan och tillgänglig verksamhet fungerar och har gärna en dialog om hur man kan nå ut med tillgängliga medier.

Speed-inspiration från länet

Goda exempel från kollegerna i länet, korta inlägg om arbete med tillgänglighet, tillgängliga medier på länets bibliotek. Erfarenheter av att ha taltidning på biblioteket...

...därefter

Workshop – hur blir bibliotekets tillgängliga tjänster och medier synliga

DALARNA:

Tillgänglighet i praktiken 6/12

Välkommen till en utbildningsdag som vi hoppas ger inspiration till hur man kan arbeta med biblioteksrummet när det gäller tillgängliga medier och bibliotekens digitala medier som e-böcker, e-tidskrifter och taltidning m.m.

Vad kan det betyda för Pelle på gruppboenden att få tillgång till talböcker?

Kerstin Gatu från Mora folkhögskola, folkbildare och arbetsterapeut och ansvarig för Anpassad IT - vägen till digital delaktighet <http://www.sikta.nu/> i ett samtal om hur man kan nå ut med talböcker till alla grupper i samhället.

Teknikcoacher och appcafé i Rättvik

Karin Sold, bibliotekarie på Rättviks bibliotek, och Sara Hansson, handledare på ett gruppboende i Rättviks kommun, delar med sig av sina erfarenheter av tillgänglighet och IT med bland annat teknikcoacher och appcafé.

Från Äppelhylla till Läsa på olika sätt – Tillgängliga medier syns i rummet och så här får vi medierna att användas!

Anna Fahlbeck, Tillgänglighetsbibliotekarie Linköpings stadsbibliotek. Anna har under flera år arbetat målmedvetet med tillgängliga medier på Linköpings

stadsbibliotek. För det arbetet blev Linköpings stadsbibliotek bästa lättlästa bibliotek 2015. För sitt arbete med Äppelhyllor och tillgänglig verksamhet tilldelades Anna Amy-priset 2013 från Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. Anna visar hur Äppelhyllan och tillgänglig verksamhet fungerar och har gärna en dialog hur man kan nå ut med tillgängliga medier!

BILAGA 5: FOKUSGRUPPER

Info om den kommande satsningen på tillgängliga medier

MTM har kommit med en förfrågan om vi vill satsa särskilt på att arbeta med tillgängliga medier under 2017. De har gett oss möjlighet att projektanställa en person under andra delen av året. Ännu har inget bibliotek "förbundet" sig att delta, utan just nu arbetar vi med att skapa en översikt kring läget vad gäller tillgängliga medier i länet. Vi tänker att projektet kommer att utgå från lokala behov. Den projektanställda kommer att åka ut till respektive kommun och arbeta där, tillsammans med bibliotekspersonalen, utifrån lokala behov. Det kan handla om kompetens, rummet, utveckling av en tjänst, marknadsföring, nätverksbyggande mm.

MTM vill höja kompetensen vad gäller alla tillgängliga medier men vill också särskilt höja kompetensen kring taltidningar. Taltidning är en service som vidareutvecklats tekniskt de senaste åren och MTM vill gärna att taltidning ska ses som ett av de många tillgängliga medier som biblioteken erbjuder. De bibliotek som vill kommer därför få två prenumerationer på valfria dagstidningar och en daisyspelare.

Genomför två fokusgrupper denna vecka med bibliotekspersonal i länet. Anneli har gjort en minifokusgrupp med barnbibliotekarier.

Spelar in samtalet och antecknar sedan utifrån det. Det som kommer fram i fokusgrupperna kommer inte knytas till individuella bibliotek eller till er som personer, utan är ett allmänt kunskapsunderlag. Under april och maj kommer också Eleonor besöka alla bibliotek som vill veta mer om satsningen. De bibliotek som väljer att hänga på arbetet kommer att få formulera vad det är de vill utveckla.

Fokusgruppsfrågor

- Hur ser arbetet ut med tillgängliga medier på era bibliotek ut just nu?
- MTM uppskattar att bara ca 25% av de som får använda talböcker gör det. Vilka använder talbok hos er? Vilka gör det inte? Målgrupper?
- Nätverk – vilka organisationer etc. har ni kontakt med dit ni sprider kunskap om bibliotekets tillgängliga tjänster?
Hur skulle detta kunna utvecklas?
- Vad behöver man kunna som ”vanlig” biblioteksanställd?
Vad behöver den med särskilt ansvar kunna?
Vilka behov kring kompetensutveckling finns det på era bibliotek?
- Tillgängliga medier i rummet – hur presenteras de tillgängliga medierna i rummet? Utvecklingsbehov?
- Taltidning – är det någon som har erfarenhet av taltidning på bibliotek?
Hur tänker ni kring taltidning som ett tillgängligt media på bibliotek?
- Angående de individuella samtal ni har inför egen nedladdning i Legimus – hur ofta har ni sådana? Vad funkar bra? Vad är lätt? Vad är svårt?
- Vilka utvecklingsbehov ser ni på era bibliotek de kommande åren?
Vilka blir möjligheterna/utmaningarna när många tillgängliga medier blir digitala?
- Har ni några tips eller synpunkter ni skulle vilja skicka till MTM vad gäller medierna, utbildningar, information mm?

15 mars: Barbro Gräahs, Robert Spång, Charlotta Fagerberg, Ann-Kristin Elenäs

16 mars: Lena Rosenvall, Ewa Svärd, Cecilia Stiernstedt, Kris Granholm, Kathy Wiberg,

BILAGA 6 Alla kan läsa år 1: Ekonomisk rapport

Intäkter, tkr	
Projektbidrag MTM	900
Summa	900
Kostnader, tkr	
Projektledning inom resp län, 3x 150	450
Projektaktiviteter	177
Marknadsföringsmaterial	21
Konsult uppstart, stöd, rapport	104
Läsverktyg	103
Projektteam, studieresa, möten	23
Övrigt	3
Summa	881
Kommande kostnader, tkr	
Medverkande inspirationsdagar december	7
Lokal, kaffe inspirationsdagar december	12
Summa	19

Kommentar: Projektmedlen är förbrukade. Överskottet på 19 000 kr är kostnader som kommer men som ännu inte har fakturerats till projektet.

För projektägaren den 17 januari 2018
/Maria Törnfeldt
Länsbibliotekschef, Länsbibliotek Dalarna.

BILAGA 7: Projektbeskrivning: ALLA KAN LÄSA – OCH HÖR SEN!

Fastslagen vid styrgruppsmöte 17/3 2017

Gemensam utgångspunkt, region-/länsbiblioteken

Alla ska kunna vara delaktiga i samhällslivet. När varje individ får ökad kunskap och goda förutsättningar att fritt utbyta åsikter, diskutera gemensamma angelägenheter och hantera sin vardag, stärks och utvecklas demokratin. Tillgång till information och kunskap är en viktig förutsättning. Detta är ett grundläggande uppdrag för den offentligt finansierade biblioteksverksamheten och regleras i inledningen till *Bibliotekslagen* (SOU 213:801).

Genom att utgå från varje människas behov och förutsättningar ska biblioteksverksamheten erbjuda verktyg för information och litteratur så att social och digital delaktighet kan öka och därigenom stärka demokratin. Kunskap om och användningen av tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning är viktiga delar i detta arbete.

Regionbiblioteken vill pröva arbetsmetoder inom projektet som kan integreras i ordinarie verksamheter för alla åldrar och ge långsiktiga stöd för biblioteksutveckling. Arbetet ska stödja bibliotekens lokala utvecklingsområden. Regionbiblioteken vill också säkra kvalitén i samtalet med nya användare som öppnar konto för egen nedladdning i Legimus.

Fokus för deltagande bibliotek blir att genom ökad kunskap, kompetens och kontakter kunna bidra till att användningen av tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning ökar.

Bakgrund MTM, Myndigheten för tillgängliga medier

I bibliotekslagen står att bibliotek ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

Tack vare den svenska talboksmodellen har folk-, skol- och högskolebiblioteken byggt upp en unik kunskap gällande förmedling av talböcker i jämförelse med andra länder. Modellen innebär att biblioteken informerar om och bistår vid utlåning av talböcker. I praktiken fungerar tjänsten väl men skulle kunna utvecklas ytterligare, bl.a. med ökad kunskap om samtliga tillgängliga medier, inklusive dagstidningar som taltidning.

Många bibliotek erbjuder sina kommuninvånare möjlighet att läsa dagstidningar på plats. Dagstidningar som taltidning är en del av alla tillgängliga medier och bör därför även vara en naturlig tjänst på bibliotek. Dessvärre saknas i dag kunskaper om hur dagstidningar som taltidning ska hanteras i offentlig miljö.

Utan fokuserade insatser kommer dagstidningar som taltidning ha svårt att bli en naturlig del i utbud hos biblioteken.

Region Värmland har under 2016 bedrivit ett pilotprojekt med syfte att sprida kännedom och kunskap om tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning på folkbibliotek. Projektet har resulterat i en metod som ligger till underlag för övriga folkbibliotek i landet gällande motsvarande verksamhet.

Projektid

1 februari – 31 december 2017.

Resultat

Projektet ska förutom ökad kännedom om MTM:s samtliga tillgängliga medier, resultera i en reviderad metodbeskrivning som ska kunna användas av andra regioner.

En rapport ska vid projektets slut redovisa hur projektmål har uppfyllts.

Eftersom projektiden är kort, kommer effektmålen inte att kunna redovisas i sin helhet i rapporten. Respektive projektpartner gör ytterligare undersökningar under 2018 för att kontrollera effektmålens uppfyllelse.

Syfte

Att nå ett hållbart engagemang hos många för att öka kunskapen, lyfta och integrera arbetet med tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning i bibliotekens olika verksamheter för alla åldrar. Att i detta arbete återbruka erfarenheter och metoder från tidigare projekt.

Att utifrån de erfarenheter Region Värmland fått via projektet *Tillgängliga medier i allmänhet och taltidningar i synnerhet (2016)* öka kunskapen och kännedomen om tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning hos förmedlare på bibliotek i Dalarnas, Gävleborgs och Uppsala län

Gemensamma övergripande regionala mål

Projektmål

- Ökad kunskap och kompetens på biblioteken om tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning
- Utveckla samarbete på regional nivå mellan aktörer med anknytning till tillgängliga medier inklusive tidningsföretagen och stimulera samarbeten mellan folkbibliotek och andra aktörer
- Integrera dagstidningar som taltidning i begreppet tillgängliga medier på bibliotek
- Utarbeta förslag på metoder för hur dagstidningar som taltidning kan hanteras på bibliotek
- Pröva och utvärdera de erfarenheter Region Värmland fått i projektet *Tillgängliga medier allmänhet och taltidningar i synnerhet*
- Identifiera behov av teknisk utrustning och/eller kommunikationskanaler som gestaltar dagstidningar som taltidning på bibliotek
- Ökad kvalitet i samtalet vid registrering av nytt konto för egen nedladdning, för att säkra att man informerar om tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning.

Effektmål

- Alla tillgängliga medier blir mer synliga i biblioteksrummet
- Alla tillgängliga medier blir mer synliga i bibliotekets aktiviteter
- Ökad kunskap och kompetens hos MTM om hur bibliotek arbetar med tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning
- Ökad kännedom och kompetens på biblioteken om tillgängliga medier inklusive dagstidningar som taltidning
- Ökat intresse och engagemang för dagstidningar som taltidning samt tillgängliga medier på bibliotek vilket bidrar till att taltidningsverksamheten integreras i befintlig verksamhet
- Ökat antal taltidningsläsare
- Ökad kunskap om användarna av tillgängliga mediers upplevelse och behov

Dagstidningar som taltidning

För att säkra arbetet med dagstidningar som taltidning inom projektet genomförs ett särskilt "taltidningsspår". Taldagstidningar ska integreras i bibliotekens övriga arbete med tillgängliga medier men startar med kartläggning av nuläget och särskilda kontakter, till exempel med syncentral, folkhögskolor, regionala och lokala tidningar. Regionbiblioteken genomför detta förarbete under våren för att ge biblioteken möjligheter att fokusera på ökad kunskap, kompetens och att pröva vägar för att öka användningen. Varje deltagande bibliotek får genom projektet två taltidningsabonnemang som de sedan arbetar med i projektet. Vid behov kan antalet abonnemang utökas för de stora biblioteken eller för andra aktörer.

Gemensam regional arbetsmetod

Utvecklingsarbetet i projektet sker genom dialog med kommunbiblioteken och kompetensutvecklingsinsatser. Dels genom insatser som erbjuds gemensamt men också genom projektarbetare som besöker biblioteken och arbetar konsultativt utifrån respektive lokala utvecklingsområden. Regionbiblioteken ger stöd och följer upp utifrån lokala och regionala behov. Kunskap och erfarenheter återkopplas till MTM som underlag för MTM:s utvecklingsarbete. En gemensam metodbeskrivning utformas som en del av redovisningen till MTM. Regionbiblioteken bygger upp nätverk med andra aktörer som till exempel sjukhusbibliotek, folkhögskolor, SRF, PRO med fler.

Ansvarsfördelning och projektorganisation

MTM är initiativtagare och finansiär av projektet och genomför aktiviteter och förändringar som krävs av MTM. Deltagande regioner möjliggör med sina erfarenheter och kompetenser att projektet genomförs och når sina mål. MTM bistår med kunskap, erfarenhet och kompetens i projektet.

I styrgruppen ingår beställare på MTM, ansvarig på deltagande regioner.

Respektive region ansvarar för egna projektmedarbetare inklusive arbetsplats och utrustning och för eget regionalt nätverk.

Projektorganisation:

Styrgrupp: Ann Östman, Region Gävleborg, Lisa Ångman, Länsbibliotek Uppsala, Maria Törnfeldt, Länsbibliotek Dalarna (tillika projektägare), Helena Kettner Rudberg, MTM. Nyckelpersoner kan adjungeras till styrgruppen vid behov.

Projektgrupp: Ann Östman, Maggie Jonsson, Ulla Nyberg, Region Gävleborg, Eleonor Grenholm, Länsbibliotek Uppsala, Anna-Lena Ittner Sandström, Linda Sävhammar, Länsbibliotek Dalarna.

Projektanställda Länsbibliotek Uppsala: Elsa Langland 31/8-6/10.2017. Ylva Larsdotter 2/10.2017 -16/3.2018

Kontaktperson på MTM: Tobias Willstedt.

Styrgruppsmöte mars, juni, september, november 2017

Projektgruppsmöten: 10/4 MTM, 2/5 Skypemöte, 17-18/5 Tällberg, 24/8 Uppsala, 9/11 Gävle, 10-11/12 Helsingfors

Skriftlig avrapportering inklusive ekonomisk redovisning från projektgruppen till Tobias Willstedt samt kopia till styrgrupp en gång i månaden.

Extern resurs skriver slutrapport med underlag från de deltagande länen.

Projektbudget

Kostnader, tkr	
Inspirationsdag september 2017 à 3x15 000kr	45
Regional avslutningsdag à 3x20 000kr	60
Läsverktyg, t ex surfplattor etc	50
Taltidningsabonnemang 300kr/tidning	50
Internat för projektteamet, 2 st	17
Konsult i mobiliseringsfas	36
Projektmedarbetare 3x154 000	450
Konferensavgift 2000kr/person Daisydagarna 16-17/11-17 - 5 personer/län	30
Medel för lokala utvecklingsprocesser i 33 kommuner 3x15 000:-	45
Skriftlig slutrapport, konsult	65
Formgivning och tryck av slutrapport	40
Övrigt	12
Summa, tkr	900

Intäkter, tkr	
Projektmedel från MTM	900
Summa, tkr	900

Utöver detta bidrar respektive regionbibliotek med konsulenter resor och viss personalresurs.